

اتمام محدودیت ایران در زمینه فعالیت‌های مربوط به موشک‌های بالستیک در قطعنامه ۲۲۳۱

عبدالله عابدینی*

DOI: 10.22034/IRUNS.2022.191010

تاریخ پذیرش: ۲۰۲۴/۰۱/۰۱

تاریخ دریافت: ۲۰۲۳/۱۱/۰۹

چکیده

در تاریخ ۱۸ اکتبر ۲۰۲۳ دور دوم محدودیت‌ها و تحریم‌های زمان‌دار ایران در قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت به پایان رسید. این تحریم‌ها عبارت بودند از فعالیت‌های مربوط به موشک‌های بالستیک، محدودیت‌های مربوط به انتقال اقلام مربوط به رژیم کنترل فن‌آوری موشکی و انسداد اموال افراد مندرج در قطعنامه. پیش از آن در ۱۸ اکتبر ۲۰۲۰ محدودیت‌های مربوط به تسلیحات متعارف و جابه‌جایی افراد مندرج در قطعنامه به پایان رسیده بود. بر اساس توافق طرفین در برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) و مصوبه اعضای شورای امنیت در قطعنامه ۲۲۳۱ قرار بود طی یک زمان‌بندی، تحریم‌ها و محدودیت‌های هسته‌ای ایران به مرور خاتمه یابند. بر اساس همین زمان‌بندی پرونده هسته‌ای ایران در شورای امنیت در سال ۲۰۲۵ به پایان خواهد رسید. نوشتار حاضر نگاهی است به ابعاد مختلف اتمام محدودیت‌ها و تحریم‌های مندرج در بندهای ۳، ۴ و برخی از مفاد بند ۶ پیوست دوم قطعنامه ۲۲۳۱ و توجه دادن به اهمیت اتمام موضوع ایران در شورای امنیت که راه درازی تا آن زمان باقی نمانده است.

واژگان کلیدی: پیوست دوم قطعنامه ۲۲۳۱- رژیم کنترل فن‌آوری موشکی- سازوکار ماشه- ایالات متحده- پرونده هسته‌ای ایران.

* عضو هیأت علمی پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی (سمت). a.abedini@samt.ac.ir

مقدمه

برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) حاصل بیش از یک دهه مذاکره میان طرف‌های آن بوده است. این سند غیرالزام‌آور اما مهم و دارای پیامدهای حقوقی^۱ در تاریخ ۱۴ جولای ۲۰۱۵ منعقد گردید و در ۲۰ جولای ۲۰۱۵ بر اساس قطعنامه ۲۲۳۱ به تأیید شورای امنیت رسید.^۲ از همان ابتدای روزهای منتهی به جدی شدن انعقاد برجام، چالش‌های کوچک و بزرگی در مسیر انعقاد و اجرای این سند به وجود آمده و می‌آید. مهم‌ترین چالش، خروج ایالات متحده در ۸ می ۲۰۱۸ بود^۳ که منجر به عدم اجرای تدریجی آن از سوی طرف‌های آن، به ترتیب عدم اجرا، ایالات متحده، سایر کشورهای ۱+۵ (به شکلی ناگزیر و تحت فشار ایالات

^۱ در خصوص موضوع موافقت‌نامه‌های غیرالزام‌آور حقوقی، اخیراً کمیسیون حقوق بین‌الملل یک طرح مطالعاتی را آغاز نموده است که از یک سو نشان از اهمیت این دست موافقت‌نامه‌ها در حقوق بین‌الملل دارد و از سوی دیگر، کمیسیون قصد دارد در دنباله پروژه بررسی منابع حقوق بین‌الملل که از دو دهه پیش آغاز نموده، به این نوع موافقت‌نامه‌های مهم نیز توجه داشته و مختصات و جایگاه این نوع موافقت‌نامه‌ها را در حقوق بین‌الملل تبیین نماید. ر.ک:

Non-legally binding international agreements, Available at:

https://legal.un.org/ilc/summaries/1_17.shtml

همچنین، ر.ک: سیدحسین سادات میدانی، آثار حقوقی موافقت‌نامه‌های غیرالزام‌آور در حقوق بین‌الملل، در، حسین شریفی طرازکواهی و سیدعلی موسوی (ویراستاران)، (تهران: میزان، ۱۴۰۲)، صص ۶۹۱-۶۷۰.

^۲ برای مشاهده متن قطعنامه و برجام ک پیوست اول همین قطعنامه است، ر.ک:

[https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=S%2FRES%2F2231\(2015\)&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False](https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=S%2FRES%2F2231(2015)&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False)

^۳ <https://apnews.com/article/north-america-donald-trump-ap-top-news-politics-iran-cead755353a1455bbef08ef289448994>

اتمام محدودیت ایران در زمینه فعالیت‌های مربوط به موشک‌های بالستیک در قطعنامه ۲۲۳۱ - عبدالله عابدینی

متحده) و در نهایت، ایران از ۸ می ۲۰۱۹ شد.^۴ در تحلیل ابعاد مختلف برجام مقالات، کتب و پایان‌نامه‌های مختلفی به طور خاص، به زبان فارسی نوشته شده است.

نقطه تمرکز یادداشت حاضر خاتمه دور دوم محدودیت‌های مندرج در پیوست دوم قطعنامه ۲۲۳۱ می‌باشد. محدودیت‌های دور نخست در سال پنجم اجرای برجام (۱۸ اکتبر ۲۰۲۰) در مورد تسلیحات متعارف و محدودیت رفت و آمد اشخاص مندرج در فهرست تحریمی به پایان رسید. چندی پیش در ۱۸ اکتبر ۲۰۲۳، مطابق زمان‌بندی تعیین شده در پیوست دوم قطعنامه ۲۲۳۱، محدودیت‌های مندرج در بندهای ۳، ۴ و برخی قسمت‌های بند ۶ به اتمام رسید. این نوشتار سعی دارد تا ابتدا نگاهی موجه به مفاد این سه مقرر داشته باشد، سپس به تحلیل اقدامات طرف‌های برجام پردازد و در نهایت، آینده برجام را در تصویری گذرا پیش‌بینی نماید.

(۱) نگاهی به محتوای محدودیت‌های خاتمه یافته از پیوست دوم قطعنامه ۲۲۳۱

مطابق بند سوم از پیوست دو قطعنامه، «از ایران خواسته می‌شود تا هشت سال پس از روز توافق یا تا زمانی که آژانس گزارشی مبنی بر تایید نتیجه‌گیری گسترده‌تر ارائه کند، هر کدام که زودتر حادث شود، هیچ فعالیتی مرتبط با موشک‌های بالستیک طراحی شده برای قابلیت حمل سلاح‌های هسته‌ای، شامل پرتاب با استفاده از چنین فن‌آوری‌های موشک‌های بالستیک، صورت ندهد.» (ترجمه وزارت امور خارجه ایران از برجام با اندکی تصحیح) مطابق این بند ایران برخلاف رویکرد تحکم‌آمیز بند ۱۰ قطعنامه ۱۹۲۹ مصوب سال ۲۰۱۰، توصیه به عدم انجام فعالیت‌های مرتبط با موشک بالستیک شده است. این بند به مدت ۸ سال محل نزاع

^۴ وزارت امور خارجه، بیست و دومین گزارش سه ماهه اجرای برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) به مجلس شورای اسلامی، ۲۳ تیرماه ۱۴۰۰، ص ۲۶ به بعد، قابل دسترسی در:

<https://mfa.gov.ir/files/mfa/PDF/210711-MJZ-22nd%20Majlis%20Report-Full%20CD.pdf>

حقوقی^۵ کشورهای ۵+۱ با ایران بوده است. از یک سو، ایالات متحده، فرانسه، بریتانیا و آلمان (و البته برخی دیگر از جمله اسرائیل) پس از هر فعالیت موشک بالستیک ایران، نامه‌هایی را به شورای امنیت جهت توجه دادن این نهاد به ناسازگاری اقدامات ایران با مفاد بند سوم ارسال می‌کردند. ایران و گاه روسیه و چین، طی پاسخ‌ها یا اعلام موضع‌هایی معتقد بودند اقدامات مزبور نه تنها به معنای نقض بند سوم نیست بلکه اساساً بند مزبور تعهدی الزام‌آور را برای ایران ایجاد نمی‌کند زیرا دیدگاه این کشورها این بود که نگارش این بند به نحوی است که فعالیت موشکی مغایر با این بند را منوط به وجود یک عنصر معنوی در فعالیت‌های مرتبط ایران مبنی بر «طراحی موشک بالستیک به منظور پرتاب سلاح هسته‌ای»^۶ نموده است. ایران نیز معتقد بود موشک‌های بالستیک خود را با قصد پرتاب سلاح هسته‌ای طراحی نمی‌کند. ضمن این که به دلیل فقدان معیار تعریف برای موشک بالستیک، کشورهای ۵+۱ معتقد به تعریف مندرج در اسناد «رژیم کنترل فن‌آوری موشکی»^۶ ([Missile Technology Control Regime/MTCR](#)) (قابلیت حمل سرچنگی ۵۰۰ کیلوگرم و برد مسافتی ۳۰۰ کیلومتر) بودند، در حالی که ایران و روسیه، به درستی، تصمیمات این نهاد را غیرالزام‌آور توصیف می‌کردند.

مکمل بند سوم پیوست دوم قطعنامه ۲۲۳۱، بند چهارم است که در آن از کشورها خواسته شده در صورت صادرات اقلام و فن‌آوری مربوط به موشک‌های بالستیک یا سرمایه‌گذاری، کمک فنی و مالی و سایر خدمات مرتبط با این موشک‌ها در ارتباط با ایران صرفاً زیر نظر و با مجوز شورای امنیت انجام شود. در واقع، این بند به سند مصوب «رژیم کنترل فن‌آوری

^۵ برای ملاحظه بخشی از این مجادلات حقوقی، ر.ک: پوریا عسکری، دفاع مشروع به سبک ایرانی: گذاری بر نیم قرن مکاتبه با شورای امنیت، در، حسین شریفی طراز کواهی و سیدعلی موسوی (ویراستاران)، (تهران: میزان، ۱۴۰۲)، صص ۹۶۰-۹۳۸.

^۶ برای مطالعه بیشتر در مورد این رژیم، ر.ک: <https://www.mtcr.info/en>

انمام محدودیت ایران در زمینه فعالیت‌های مربوط به موشک‌های بالستیک در قطعنامه ۲۲۳۱ - عبدالله عابدینی

موشکی» اشاره دارد که توسط ایالات متحده در تاریخ نزدیک به انعقاد برجام به پیوست [نامه‌ای](#) به شورای امنیت ارسال شد.^۷ شورا نیز پیوست این نامه را در بند چهارم قطعنامه ۲۲۳۱ درج نمود تا در وضعیت برنامه هسته‌ای ایران به آن سند وضعیتی استانداردگونه در تعیین کالا یا فن آوری مرتبط با موشک بالستیک ببخشد.

مقرر دیگر از پیوست دوم، قسمت سوم از بند ششم است که موضوع آن انسداد اموال و منابع مالی و اقتصادی اشخاصی است که تا روز تصویب قطعنامه ۲۲۳۱ در فهرست رژیم تحریمی ایران قرار دارند یا بعد از تصویب قطعنامه ۲۲۳۱، با ابتکار خود شورای امنیت، در این فهرست قرار داده شوند. در قسمت چهارم بند ششم پیوست دوم نیز به این نکته اشاره شده که تا هشت سال، از در اختیار دادن منابع مالی متعلق به اشخاص تحت تحریم ذیل رژیم تحریمی ایران خودداری شود مگر در موارد استثنایی چون پرداخت‌های مرتبط با خدمات پزشکی، مالیات، بیمه و خدمات حقوقی.

جدای از آن دسته از مفاد مندرج در پیوست دوم قطعنامه ۲۲۳۱ که در بالا به آنها اشاره و به طور خاص، در مورد موعد زمانی سال هشتم، کمتر به آن توجه شده، موارد دیگری نیز در قطعنامه و برجام (به عنوان پیوست اول قطعنامه) وجود دارند که در آنها به سال هشتم اشاره شده است. مطابق بند ۲۳ مقدمه برجام که ذیل بحث مواعد زمانی اختتام تحریم‌ها صحبت می‌کند، ایالات متحده هشت سال پس از روز پذیرش یا نتیجه‌گیری گسترده‌تر آژانس، در پی تصویب قانونی خواهد بود که زمینه اختتام تحریم‌های معین شده در پیوست دوم برجام را در ارتباط با موضوعات تحصیل اقلام و خدمات مرتبط هسته‌ای برای فعالیت‌های هسته‌ای مورد بحث در برجام فراهم نماید؛ به نحوی که این اقدام ایالات متحده منطبق با رویکرد این کشور

⁷<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/224/36/PDF/N1522436.pdf?OpenElement>

در زمینه رفتار با سایر کشورهای غیرهسته‌ای ذیل معاهده عدم اشاعه هسته‌ای باشد. با توجه به این که ایالات متحده در حال حاضر به طور رسمی^۸، از زمان خروج از برجام در ۸ می ۲۰۱۸، طرف برجام محسوب نمی‌شود،^۹ درخواست اجرای این تعهد نیز تا زمان بازگشت احتمالی این کشور به برجام، منتفی است.

همچنین، طبق بند چهارم مقدمه و بند ۶۳ پیوست اول برجام، ایران از سال هشتم به بعد می‌تواند سانتریفوژهای IR-6 و IR-8 را بدون روتور تا ۲۰۰ عدد در سال شروع به ساختن کند. از سال دهم به بعد نیز محدودیت ساخت بدون روتور برداشته می‌شود تا بتواند نیازهای تحقیقاتی و غنی‌سازی خود را برآورده سازد. به نظر می‌رسد که ایران در زمان برداشتن گام‌های پنج‌گانه کاهش تدریجی تعهدات خود در برجام در پاسخ به خروج ایالات متحده از برجام و بازگرداندن تحریم‌های پیشین، بر مبنای بندهای ۳۶ و ۳۷ مقدمه برجام، در ۱۳ شهریور ۱۳۹۸ (گام سوم) و ۱۵ دی ۱۳۹۸ (گام پنجم) این اقدامات را پیشتر به انجام رسانیده است.

۲) اقدامات کشورهای عضو برجام

نگاهی به رویکرد کشورهای عضو برجام نشان می‌دهد آنها با اختتام محدودیت‌های ۸ ساله مندرج در پیوست دوم قطعنامه همانند اکتبر ۲۰۲۰ کنار آمده‌اند و سعی دارند تا ضمن حفظ نظام تحریمی خود، اعتبار قطعنامه ۲۲۳۱ را مخدوش نسازند.

^۸ در خصوص اجرای برجام از سوی ایران، ر.ک: عبدالله عابدینی، سازوکار شورای امنیت در بازگشت تحریم‌ها، اعتمادآنلاین، ۲۳ ایرماه ۱۳۹۹، قابل دسترسی در: <https://www.etemadonline.com>

^۹ عبدالله عابدینی، ماجرای دولت ترامپ و قطعنامه ۲۲۳۱: ایالات متحده و مسأله استناد به قطعنامه ۲۲۳۱ به عنوان دولت طرف برجام، تالار گفتگوی انجمن ایرانی مطالعات سازمان ملل متحد، قابل دسترسی در: <https://unstudied.ir/iauns-forum>

اتمام محدودیت ایران در زمینه فعالیت‌های مربوط به موشک‌های بالستیک در قطعنامه ۲۲۳۱ - عبدالله عابدینی

سه کشور اروپایی عضو برجام، بریتانیا، فرانسه و آلمان، یک ماه پیش از فرارسیدن ۱۸ اکتبر ۲۰۲۳ در بیانیه‌ای مشترک اعلام کردند^{۱۰} به‌رغم رسیدن موعد زمانی ذریبط، این سه کشور و اتحادیه اروپا همچنان معتقدند باید تحریم‌های مرتبط با برنامه هسته‌ای ایران را اعمال نمایند. دلایلی که برای این اقدام ذکر شده عبارتند از این که نخست، روسیه از پهنادهای ایرانی علیه اوکراین استفاده می‌کند؛ دوم، ایران ممکن است موشک‌های بالستیکش را به روسیه انتقال دهد؛ و سوم این که ایران به دلیل نقض مستمر و فاحش برجام از سال ۲۰۱۹ به بعد، باید از منافع آن محروم باقی بماند.

اتحادیه اروپا نیز در ۱۸ اکتبر ۲۰۲۳ طی بیانیه‌ای اعلام کرد^{۱۱} به دلیل عدم اجرای برجام از سوی ایران از سال ۲۰۱۹ به بعد، اتحادیه تصمیم گرفته تا تحریم‌های موشکی ایران را همچنان حفظ کند. این در حالی است که اتحادیه مدعی است تحریم‌های لغو شده پیشین اتحادیه در اثر انعقاد برجام همچنان لغو شده تلقی می‌شوند. اتحادیه در این بیانیه آمادگی خود را برای لغو تحریم‌های موشکی ایران پس از اجرای تعهدات برجامی از سوی ایران اعلام کرده است. بر همین مبنا شورای اتحادیه در ۱۶ اکتبر ۲۰۲۳ دستورالعمل اجرایی خود را در مورد تحریم هسته‌ای ایران به نحوی اصلاح نمود تا با رسیدن به روز ۱۸ اکتبر تحریم‌های موشکی را حفظ نماید.^{۱۲}

واکنش ایالات متحده این طور بود که در قالب بیانیه‌ای جمعی از طریق ۴۷ کشور همکار در «ابتکار امنیت اشاعه» (Proliferation Security Initiative/PSI) دیدگاه خود را

¹⁰ <https://www.reuters.com/world/britain-france-germany-retain-ballistic-sanctions-iran-eu-statement-2023-09-14/>

¹¹ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/10/17/iran-council-maintains-restrictive-measures-under-the-non-proliferation-sanctions-regime-after-the-jcpoa-transition-day/>

¹² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32023R2196#document1>

مطرح کرد.^{۱۳} در این بیانیه ضمن بیان نگرانی از برنامه موشکی و پهبادی ایران اعلام شد کشورهای همکار در این ابتکار، تلاش خود را برای مقابله با تهدید برنامه موشکی ایران به کار خواهند بست. از کشورهای همسایه ایران، نام بحرین در فهرست کشورهای حاضر در این بیانیه جمعی دیده می‌شود.

وزارت خارجه روسیه نیز طی [بیانیه‌ای](#) اعلام کرد^{۱۴} روسیه دیگر لازم نمی‌داند تا از محدودیت‌های شورای امنیت در مورد ارائه فن‌آوری موشکی به ایران متابعت نماید و از ۱۸ اکتبر به بعد، ارائه تجهیزات از سوی روسیه به ایران یا ایران به روسیه که در قالب رژیم کنترل فن‌آوری موشک بالستیک بگنجد، نیازی به تأیید قبلی شورای امنیت ندارد. روسیه اعمال تحریم‌های ایالات متحده و اتحادیه اروپا در زمینه موشکی را تلاشی برای اخذ امتیاز سیاسی از تهران عنوان کرد و اظهار داشت این اقدامات اثری بر کشورهایی که مطابق حقوق بین‌الملل رفتار و تعهدات خود را رعایت می‌کنند، در پی نخواهد داشت.

پرسشی که ممکن است در اینجا مطرح شود آن است که آیا مغایرتی میان اقدام نهادها و کشورهایی که خواهان حفظ تحریم‌های فعالیت موشک‌های بالستیک ایران هستند مانند اتحادیه اروپا با قطعنامه ۲۲۳۱ وجود دارد؟ این نکته به نحوی از فحوای [نامه ایران به شورای امنیت](#) (مورخ ۱۸ اکتبر ۲۰۲۳)^{۱۵} با موضوع پایان این محدودیت‌ها نیز برداشت می‌شود. طبق بند ۴ این نامه، محدودیت‌های مبتنی بر قطعنامه ۲۲۳۱ همراستا با اختتام در قطعنامه، در سطح ملی و منطقه‌ای نیز باید خاتمه یابند. بنابراین، اگر مبنای محدودیت غیر از قطعنامه ۲۲۳۱ باشد، ظاهراً چنین امری مغایر با تعهدات بین‌المللی بازیگران در سطح ملی و منطقه‌ای نیست. با این حال،

¹³ <https://www.state.gov/joint-statement-on-un-security-council-resolution-2231-transition-day/>

¹⁴ <https://www.reuters.com/world/russia-says-it-need-no-longer-obey-un-restriction-missile-technology-iran-2023-10-17/>

¹⁵ <https://newyork.mfa.ir/portal/NewsView/731939/Ambassadors-Letter-to-UNSC-on-Termination-of-Certain-Provisions-of-Res-2231>

اتمام محدودیت ایران در زمینه فعالیت‌های مربوط به موشک‌های بالستیک در قطعنامه ۲۲۳۱ - عبدالله عابدینی

باید دید آیا هر یک از بازیگران در سطح ملی یا منطقه‌ای تعهدی در برابر ایران نسبت به عدم وضع و اجرای تحریم‌های لغو شده طبق قطعنامه ۲۲۳۱ دارند یا خیر؟ به طور مثال، چنین به نظر می‌رسد که ایالات متحده بر اساس مفاد معاهده مودت ۱۹۵۵ دست‌کم تا پیش از اکتبر ۲۰۱۹ و همچنین، بر اساس، دستور موقت دیوان در قضیه «نقض‌های ادعایی معاهده مودت» تا زمان صدور رأی دیوان، همچنان، متعهد به عدم ایجاد ممنوعیت در حوزه‌هایی چون قطعات یدکی هواپیماست. مبنای حقوقی دیگر ممنوعیت اعمال محدودیت یا تحریم‌های لغو شده در اکتبر ۲۰۲۳، در نامه ایران به شورای امنیت قابل مشاهده است. طبق بند ششم، ایران معتقد است اعمال مجدد همان محدودیت‌ها یا محدودیت‌های مشابه به معنای نقض قطعنامه ۲۲۳۱ است که در مقدمه آن به ماده ۲۵ منشور تصریح شده است. از نظر ایران از آنجایی که هدف قطعنامه و پیوست دوم آن ترویج و تسهیل توسعه روابط اقتصادی و تجاری عادی با ایران بوده و به طور مشخص پیوست دوم در پی ایجاد فضایی مفید برای اجرای کامل قطعنامه ۲۲۳۱ بوده است، در نتیجه، اتخاذ اقداماتی مغایر با آن نقض بندهای اول و دوم اجرایی قطعنامه و جدول زمانبندی مندرج در پیوست دوم قطعنامه است. چنان که قاضی ویژه ایران، استاد جمشید ممتاز نیز در بند دهم از نظر جداگانه خود به دستور موقت ۳ اکتبر ۲۰۱۸ معتقد است زبان قطعنامه ۲۲۳۱ حکایت از نوعی الزام برای مخاطبان خود از جمله ایالات متحده دارد.^{۱۶}

۳ آینده برجام و قطعنامه ۲۲۳۱

هنگامی که برجام در ۱۴ جولای ۲۰۱۵ منعقد شد و در هفته پس از آن، قطعنامه ۲۲۳۱ به تصویب شورای امنیت رسید، شاید برخی به این موضوع می‌اندیشدند که چه افت و خیزهایی در انتظار این مسیر ۱۰ ساله ([بند ۸ قطعنامه ۲۲۳۱](#)) تا ختم پرونده هسته‌ای ایران در شورای امنیت

¹⁶ Declaration of Judge ad hoc Momtaz, Available at: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/175/175-20181003-ORD-01-02-EN.pdf>

خواهد بود. سر دادن برخی مخالفت‌های داخلی در ایران و ایالات متحده، پرتاب موشک و ماهواره از سوی ایران، تصویب قوانین مغایر با برجام و قطعنامه ۲۲۳۱، خروج از برجام، بازگشت تحریم‌های ایالات متحده علیه ایران، وضع و اجرای تحریم‌های بیشتر از سوی دولت ترامپ در زمینه هسته‌ای، اقامه دعوای ایران نزد دیوان بین‌المللی دادگستری به دلیل نقض معاهده مودت ۱۹۵۵ و صدور دستور موقت دیوان علیه ایالات متحده، تعبیه سازوکار اینستکس و سازوکار بشردوستانه سوئیس و ناکامی آنها، گام‌های پنج‌گانه ایران در کاهش تعهدات برجامی، توسل به سازوکار ماشه توسط ۳ کشور اروپایی طرف برجام، توسل دولت ترامپ به سازوکار ماشه و ناکامی وی در بازگرداندن تحریم‌های ایران و احیای کمیته تحریمی ۱۷۳۷، روی کارآمدن دولت بایدن و شروع مذاکرات (غیرمستقیم) بازگشت ایالات متحده به برجام، ارائه پیشنهادها و پیش‌نویس‌های مختلف طرف‌های برجام و کشورهای ثالث، ناآرامی‌های ۱۴۰۱ در ایران، تهاجم روسیه به اوکراین و بحران غزه تا به امروز، تصویری گذرا از همین افت و خیزهاست که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در مسیر اجرای برجام مؤثر بوده است. در اکتبر ۲۰۲۵ برنامه هسته‌ای ایران به طور رسمی از دستور شورای امنیت خارج می‌شود و وضعیت سیاسی حاکم بر شورا در حال حاضر به نحوی است که احتمال اقدامی مغایر با روند زمانی مذکور برای اختتام نظام تحریمی و محدودیت‌ساز علیه برنامه هسته‌ای ایران اندک می‌باشد. با این حال، باید منتظر تحولات دو سال پیش رو بود.

کشورها همواره تجربه‌های تلخ و شیرینی را نسبت به رویدادهای خارجی در طول تاریخ داشته‌اند و بر همین اساس، اصولاً یک ذهنیت تاریخی با پختگی لازم برای تصمیم‌گیری‌های بعدی به دست آمده است. انتظار این است که ضمن تقویت نقاط قوت حقوقی و سیاسی کشور در مواجهه با رخدادها و پدیده‌های بین‌المللی، نقاط ضعف نیز به صورت علمی و بی‌طرف شناسایی شده تا در تاریخ پیش‌روی کشور در سال‌های آینده چراغ راهی خاموش‌نشده و فراموش‌ناشدنی باشد.